

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน

ทัศนศิลป์

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

* กระทรวงศึกษาธิการ *

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน

ทัศนศิลป์

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กระทรวงศึกษาธิการ ถนนราชดำเนินนอก เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๒๒๘๘ ๕๗๓๓ - ๓๗

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา ดำเนินการจัดทำต้นฉบับ

ISBN 978-616-461-496-3

พิมพ์ครั้งที่ ๑

พ.ศ. ๒๕๖๗

จำนวน ๒๐,๐๐๐ เล่ม

จัดพิมพ์โดย องค์การค้ำของ สกสศ.

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ สกสศ. ลาดพร้าว

๒๒๔๙ ถนนลาดพร้าว แขวงสะพานสอง เขตวังทองหลาง กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๑๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๕๑๔ ๔๐๓๓ ต่อ ๓๑๘

www.suksapan.or.th

ประกาศสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เรื่อง อนุญาตให้ใช้สื่อการเรียนรู้ในสถานศึกษา

ด้วยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้จัดทำหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ทัศนศิลป์
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ใช้ในสถานศึกษาได้

ประกาศ ณ วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๗

ว่าที่ร้อยตรี

(ธน วงษ์จินดา)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

คำนำ

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ทศศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ เป็นหนังสือที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้จัดทำขึ้นสำหรับนักเรียนและครูผู้สอน เพื่อใช้ในการเรียนการสอนรายวิชาพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยคณะผู้จัดทำ ซึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีประสบการณ์และผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปศึกษา ด้านการจัดการศึกษา ตลอดจนศิลปินที่มีส่วนร่วมในการนำเสนอผลงานเพื่อการศึกษาค้นคว้า

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ทศศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ มุ่งเน้นให้นักเรียนเรียนรู้เกี่ยวกับการออกแบบและการวาดภาพ โดยใช้ความรู้ ความเข้าใจในหลักการศิลปะ เพื่ออธิบายงานศิลปะและธรรมชาติสิ่งแวดล้อม โดยปลูกฝังให้นักเรียนกล้าแสดงออกในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ มีมุมมองและแนวคิดต่อการพิจารณาผลงานศิลปะ และมีส่วนร่วมในการรณรงค์ให้ศิลปะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของคนไทยอย่างยั่งยืน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานหวังว่า หนังสือเรียนเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนศิลปะด้านทศศิลป์ได้เป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพ เป็นไปตามหลักการและบรรลุผลตามความมุ่งหมายของหลักสูตร อย่างไรก็ตามหากมีข้อเสนอแนะประการใด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ยินดีรับข้อเสนอแนะเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป

ขอขอบคุณคณะผู้จัดทำ ผู้มีส่วนร่วมและศิลปินที่นำเสนอผลงานเพื่อใช้ในการศึกษาค้นคว้า มา ณ โอกาสนี้ด้วย

ว่าที่ร้อยตรี

(ธนู วงษ์จินดา)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สารบัญ

บทที่	หน้า
บทที่ ๑	ทัศนธาตุในงานทัศนศิลป์และในธรรมชาติ ๗
บทที่ ๒	หลักการออกแบบงานทัศนศิลป์ ๒๕
บทที่ ๓	หลักการวาดภาพทัศนียภาพ ๓๕
บทที่ ๔	เอกภาพ ความกลมกลืน เรื่องราวในงานปั้น ๕๕ และงานสื่อผสม
บทที่ ๕	การออกแบบรูปภาพ สัญลักษณ์ และงานกราฟิก ๗๑
บทที่ ๖	การประเมินงานทัศนศิลป์ ๘๗
บทที่ ๗	งานทัศนศิลป์ของชาติและของท้องถิ่น ๙๗
บทที่ ๘	งานทัศนศิลป์ในวัฒนธรรมไทยและสากล ๑๕๑

แนวการจัดการเรียนรู้ศิลปะสำหรับครูผู้สอน

รายวิชาพื้นฐาน ทักษะศิลป์

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

ทำไมจึงต้องสอนวิชาศิลปะ

ศิลปะ เป็นวิชาหนึ่งที่ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีความคิดสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ ชื่นชมความงาม มีสุนทรียภาพ และเห็นคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ กิจกรรมทางศิลปะจะช่วยพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม ตลอดจนการนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมให้ผู้เรียนกล้าแสดงออกด้วยความเชื่อมั่นและภาคภูมิใจในตนเอง

นักเรียนเรียนรู้อะไรในวิชาศิลปะ

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะ มีวิธีการทางศิลปะ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงออกอย่างอิสระในทางศิลปะแขนงต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วยทัศนศิลป์ ดนตรี และนาฏศิลป์

การเรียนรู้ในส่วนของทัศนศิลป์

ทัศนศิลป์ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ในองค์ประกอบศิลป์ ทัศนธาตุ สร้างและนำเสนอผลงานทางทัศนศิลป์จากจินตนาการ โดยใช้อุปกรณ์ที่เหมาะสม รวมทั้งสามารถใช้เทคนิค วิธีการของศิลปินในการสร้างงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นยังสามารถวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่างานทัศนศิลป์ ด้วยความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เห็นคุณค่างานศิลปะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล ชื่นชมและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระทัศนศิลป์

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ศ ๑.๑	๑. บรรยายความแตกต่างและความคล้ายคลึงกันของงานทัศนศิลป์และสิ่งแวดล้อมโดยใช้ความรู้เรื่องทัศนธาตุ	• ความแตกต่างและความคล้ายคลึงกันของทัศนธาตุในงานทัศนศิลป์และสิ่งแวดล้อม
	๒. ระบุและบรรยายหลักการออกแบบงานทัศนศิลป์โดยเน้นความเป็นเอกภาพ ความกลมกลืนและความสมดุล	• ความเป็นเอกภาพ ความกลมกลืนและความสมดุล
	๓. วาดภาพทัศนียภาพแสดงให้เห็นระยะใกล้ไกลเป็น ๓ มิติ	• หลักการวาดภาพแสดงทัศนียภาพ
	๔. รวบรวมงานปั้นหรือสื่อผสมมาสร้างเป็นเรื่องราว ๓ มิติ โดยเน้นความเป็นเอกภาพ ความกลมกลืน และการสื่อถึงเรื่องราวของงาน	• เอกภาพความกลมกลืนของเรื่องราวในงานปั้นหรืองานสื่อผสม
	๕. ออกแบบรูปภาพ สัญลักษณ์ หรือกราฟิกอื่น ๆ ในการนำเสนอความคิดและข้อมูล	• การออกแบบรูปภาพ สัญลักษณ์ หรืองานกราฟิก
	๖. ประเมินงานทัศนศิลป์และบรรยายถึงวิธีการปรับปรุงงานของตนเองและผู้อื่นโดยใช้เกณฑ์ที่กำหนดให้	• การประเมินงานทัศนศิลป์
ศ ๑.๒	๑. ระบุและบรรยายเกี่ยวกับลักษณะรูปแบบงานทัศนศิลป์ของชาติและของท้องถิ่นตนเองจากอดีตจนถึงปัจจุบัน	• ลักษณะ รูปแบบงานทัศนศิลป์ของชาติและของท้องถิ่น
	๒. ระบุและเปรียบเทียบงานทัศนศิลป์ของภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย	• งานทัศนศิลป์ภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย
	๓. เปรียบเทียบความแตกต่างของจุดประสงค์ในการสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ของวัฒนธรรมไทยและสากล	• ความแตกต่างของงานทัศนศิลป์ในวัฒนธรรมไทยและสากล

แนวการสอนทัศนศิลป์

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

การนำเสนอการเรียนรู้ศิลปะ สาระทัศนศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ นี้ ครูผู้สอนควรนำเสนอความรู้โดยเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยการศึกษาสำรวจธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว โดยสังเกตรูปร่าง รูปทรงและลักษณะจากสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติและงานศิลปะ ให้นักเรียนพิจารณางานออกแบบของศิลปินเพื่อหาสิ่งที่เป็นแรงดลใจและหลักการออกแบบของศิลปิน เช่น ความเป็นเอกภาพ ความกลมกลืนและความสมดุล แล้วจึงนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการออกแบบงานทัศนศิลป์ และการวาดภาพทัศนียภาพที่แสดงระยะใกล้ไกล งานปั้นหรือสื่อผสมที่เน้นความเป็นเอกภาพ และงานออกแบบรูปภาพ ตราสัญลักษณ์หรืองานกราฟิก การประเมินผลงานทัศนศิลป์ การเปรียบเทียบผลงานทัศนศิลป์ของท้องถิ่นของชาติและสากล

ทั้งนี้ครูผู้สอนอาจเลือกกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้ผู้เรียนปฏิบัติตามความเหมาะสมหรือตามสภาพท้องถิ่นของผู้เรียน เป้าหมายท้ายสุดในการเรียนทัศนศิลป์ในชั้นนี้ ครูควรเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้งานศิลปะจากการสังเกตธรรมชาติและผลงานของศิลปิน มิใช่เพื่อฝึกให้ผู้เรียนเป็นศิลปินหรือเพื่อการแข่งขันการสร้างงานศิลปะ แต่เป็นการถ่ายทอดความรู้สึกที่มีต่อธรรมชาติและงานของศิลปินอื่น ๆ โดยผ่านการแสดงออกในงานศิลปะ

การประเมินผล ครูควรพิจารณาการปฏิบัติงานและการเรียนรู้ของผู้เรียนในขณะที่เรียนรู้ด้านต่าง ๆ เช่น ความรู้ กระบวนการคิด ทักษะ การเรียนรู้คุณค่าและค่านิยมที่พึงประสงค์ของศิลปะและสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวในเบื้องต้น ดูคำแนะนำสำหรับครูในการประเมินผลการเรียนรู้ในแต่ละบทเพื่อเป็นแนวทางการประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน

แผนภูมิแสดงขอบข่ายการเรียนรู้ทัศนศิลป์
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

บทที่

“

ทัศนธาตุในงานทัศนศิลป์
และในธรรมชาติ

”

บทเรียนนี้เน้นการเรียนรู้เรื่องทัศนธาตุที่มีอยู่ในธรรมชาติ

สิ่งแวดล้อม และงานทัศนศิลป์

ทัศนธาตุในงานทัศนศิลป์และในธรรมชาติ

เป็นที่รู้กันว่าธรรมชาติเป็นต้นกำเนิดของปรากฏการณ์โลก ส่วนประกอบของธรรมชาติคือ ดิน น้ำ ลม ไฟ หากปราศจากสิ่งเหล่านี้โลกก็ไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ กระแสน้ำพาเมฆ เมฆก่อให้เกิดฝน ฝนหล่อเลี้ยงพืชพันธุ์ให้มนุษย์และสิ่งมีชีวิต มีอาหาร อากาศและน้ำ สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในตัวของธรรมชาตินับตั้งแต่ท้องฟ้า เมฆ ยอดเขาสูง ลำธาร น้ำตก และชั้นน้ำใต้พื้นดินนั้น เป็นสิ่งที่น่ามหัศจรรย์และน่าตื่นตาตื่นใจ ความงดงามของธรรมชาติแสดงออกผ่านการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เช่น ฤดูกาล กระแสน้ำและอื่น ๆ อีกมากมาย ศิลปะช่วยให้เราล่วงรู้ถึงความงดงามของธรรมชาติ ศิลปินเป็นผู้ซึ่งได้รับอิทธิพลจากสิ่งที่เห็น จึงใช้ศิลปะเป็นเครื่องมือสร้างแรงบันดาลใจให้คนทั่วไปคล้อยตามพวกเขา

กระแสน้ำ

รูปร่างทิวเขา

สีส้มของพีช

แสงและเงา

พื้นผิวของสัตว์

มีคำกล่าวของ **ลีโอ ตอลสตอย** (Leo Tolstoy) นักเขียนชาวรัสเซียเคยกล่าวไว้ว่า “ศิลปะ คือ กิจกรรมของบุคคลที่ส่งผ่านไปยังผู้อื่น” ดังนั้นศิลปะจึงเป็นการสร้างสรรค์ของมนุษย์โดยใช้ทักษะและจินตนาการที่สามารถแบ่งปันให้ผู้อื่นรับรู้ได้ ศิลปะมีมาตั้งแต่ไหนแต่ไรและอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ภาพวาดฝาผนัง รูปปั้น ลายสักและการเจาะร่างกาย ศิลปะจึงเป็นเหมือนจินตนาการภายในจิตใจของศิลปินแล้วเปลี่ยนเป็นงานศิลปะที่จับต้องได้โดยใช้ทักษะ (ความชำนาญ) ที่พวกเขามีอยู่ ศิลปินส่วนใหญ่ได้รับแรงบันดาลใจจากธรรมชาติในการสร้างสรรค์งานศิลปะ แม้ว่าบางครั้งสิ่งที่วาดหรือสร้างขึ้นนั้น สร้างสรรค์ด้วยตัวของศิลปินเอง

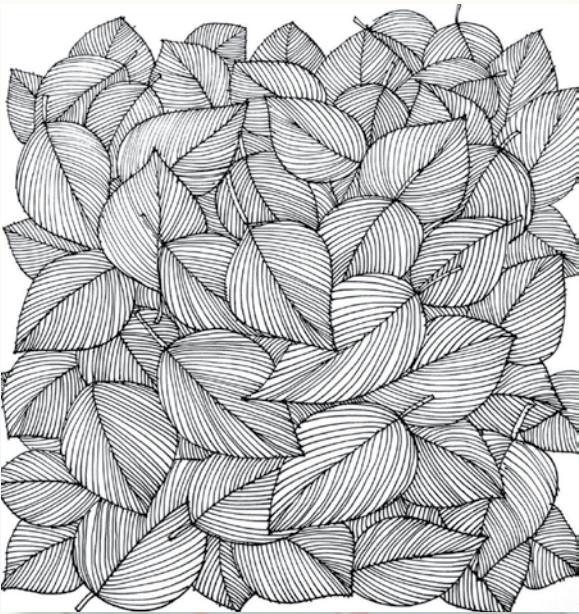
ความแตกต่างระหว่างงานศิลปะและธรรมชาติ คือ ธรรมชาติเป็นสิ่งที่อยู่มาตั้งแต่เดิม หากสังเกตให้ดีเราจะเห็นส่วนประกอบที่อยู่ในธรรมชาติ เช่น เส้น สี รูปร่าง รูปทรง และพื้นผิว ซึ่งส่วนใหญ่จะผสมกลมกลืนกันอยู่ในธรรมชาติ แต่ศิลปะ คือ กิจกรรมการสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่ต้องการจะสื่อสารให้เห็นความงดงามในธรรมชาติ โดยศิลปินพยายามที่จะถ่ายทอดภาพจำลองธรรมชาติ เพื่อสะท้อนหรือสื่อสารให้เห็นความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์ของพวกเขาในขณะนั้น

ความแตกต่างของส่วนประกอบหรือทัศนธาตุในธรรมชาติและงานศิลปะ	
ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	งานทัศนศิลป์
• เป็นโลกธรรมชาติ มีชีวิต	• เกิดจากมนุษย์สร้างสรรค์
• มีรูปร่าง รูปทรงอิสระ ไม่เฉพาะเจาะจง	• รูปร่าง รูปทรงเป็นไปตามจินตนาการ
• เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ฤดูกาล	• เปลี่ยนแปลงไปตามความคิดของศิลปิน
• เคลื่อนไหวตามกระแสน้ำ ลม	• เคลื่อนไหวได้โดยการคิดค้นเทคนิควิธีการต่าง ๆ
• มีสีสันทากหลาย	• เปลี่ยนแปลงไปตามความคิดของศิลปิน
• มีเส้นหลากหลาย	• เปลี่ยนแปลงไปตามความคิดของศิลปิน
• มีแสงเงาปรากฏในบริเวณที่มีแสง	• เปลี่ยนแปลงไปตามความคิดของศิลปิน
• มีพื้นผิวเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ	• เปลี่ยนแปลงไปตามความคิดของศิลปิน

ส่วนประกอบของทัศนธาตุ (Art Elements) เช่น เส้น สี รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว แสงเงา และพื้นที่ว่าง ฯลฯ หากเราสังเกตและจินตนาการจะสามารถนำทั้งสองอย่างมาสร้างสรรค์งานศิลปะได้ ดังที่ศิลปินหลายคนได้นำส่วนประกอบของทัศนธาตุมาสร้างสรรค์ผลงานศิลปะโดยผ่านศิลปะได้อย่างไรลองมาศึกษากัน

เส้น (Lines)

จากภาพเราจะเห็นเส้นที่ปรากฏอยู่ในใบไม้ ประกอบด้วยเส้นตรง เส้นโค้ง เส้นเฉียง เส้นซิกแซกหรือเส้นฟันปลา เส้นจะเข้ากันได้ดีกับธรรมชาติของใบไม้และอื่น ๆ ลองพิจารณาภาพนี้แล้วอธิบายความรู้สึกที่มีต่อเส้น เส้นแบบใดที่มีผลต่ออารมณ์และจิตใจมากที่สุด

สี (Colors)

สีที่ปรากฏในใบไม้ตามธรรมชาติบ่งบอกลักษณะของใบไม้ สีของใบประกอบด้วยสีต้นแบบคือ สีเขียว น้ำหนักสีมีทั้งสีอ่อน-แก่ และสีที่มีความเข้มและหนาแน่น ลองพิจารณาภาพนี้แล้วบอกได้ไหม ว่าส่วนใดเป็นสีสว่าง ส่วนใดเป็นสีเข้ม ส่วนใดได้รับแสง ส่วนใดเป็นเงา และสีมีผลต่ออารมณ์ของเราอย่างไร

รูปร่าง (Shapes)

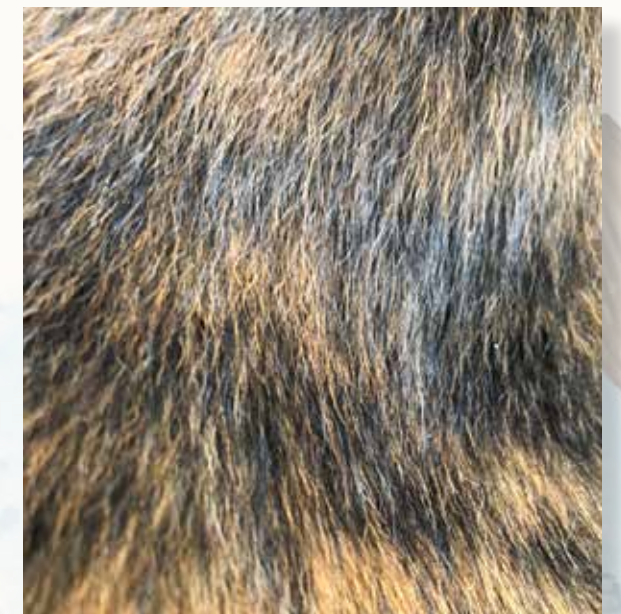
จากภาพเราจะเห็นรูปร่างในธรรมชาติของดอกไม้และใบไม้ ลองพิจารณาว่ารูปร่างของดอกไม้นี้มีรูปร่างอย่างไร และคล้ายกับรูปร่างอะไรบ้าง

รูปทรง (Forms)

จากภาพเราจะเห็นเป็นรูปทรงในธรรมชาติ เรามักจะมองเห็นทั้งส่วนที่ได้รับแสงและส่วนที่เป็นเงาของต้นไม้ ลองพิจารณาว่าจะรู้สึกอย่างไรหากเข้าไปถ่ายรูปรูปนั้น เงาของเราจะตกทอดที่ใด รูปทรงที่เห็นนี้คล้ายรูปอะไรบ้าง

พื้นผิว (Texture)

จากภาพเราจะเห็นพื้นผิว พื้นผิวบางอย่างเรียบ บางอย่างขรุขระ บางอย่างเป็นขนหรือเป็นหนาม เมื่อพิจารณาดูพื้นผิวในภาพนี้แล้วรู้สึกอย่างไรหากเข้าไปสัมผัสพื้นผิว ลองบรรยายความรู้สึก

พื้นที่ว่าง (Space)

จากภาพเราจะเห็นรูปร่างลำต้นของต้นไม้ ลองพิจารณาดูพื้นที่ของลำต้นและพื้นที่รอบ ๆ ต้นไม้ แล้วรู้สึกอย่างไรมีผลต่อการมองเห็นอย่างไร ลองเข้าไปดูใกล้ ๆ จะรู้สึกว่ลำต้นใหญ่หรือเล็กกว่า และลองถอยออกมาจะเห็นความแตกต่างอย่างไร บรรยายความรู้สึก

การสังเกตส่วนประกอบหรือทัศนธาตุในธรรมชาติ จะช่วยให้เราเข้าใจและนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกับจินตนาการเพื่อสร้างสรรค์งานศิลปะของเรา เช่นเดียวกับศิลปินหลาย ๆ คน จะพิจารณาส่วนประกอบของทัศนธาตุและหลักการออกแบบโดยการสังเกตธรรมชาติ และใช้การสังเกตนั้นสร้างโลกทัศน์ทางศิลปะของตนเอง ศิลปินทุกคนจะมีมุมมองที่แตกต่างกัน แม้ว่าจะเห็นความงดงามของธรรมชาติอย่างเดียวกันก็ตาม แต่ศิลปินจะสร้างสรรค์งานศิลปะในแนวทางที่แตกต่างกัน

พิจารณาภาพถ่ายดอกบัวด้านล่าง แล้วหาคำตอบว่าภาพดอกบัวเหล่านี้ให้ความรู้สึกอย่างไรกับเรา เช่น เส้น สี รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว และพื้นที่ว่าง เมื่อได้คำตอบแล้ว ลองมาพิจารณาแนวคิดของศิลปินแต่ละคนในการสร้างสรรค์งานศิลปะภาพดอกบัว

ภาพวาดดอกบัว โดย ยูน ชูผิง (Yun Shouping)

ภาพวาดดอกบัว โดย ลีนา คูเซต (Lina Kusaite)

ภาพวาดดอกบัว โดย พอล บริกแฮม (Paul Brigham)

ภาพวาดดอกบัว โดย ศรารัตน์ ลี้ไพบุลย์

ภาพวาดดอกบัว โดย คลอด โมเนต์ (Claude Monet)

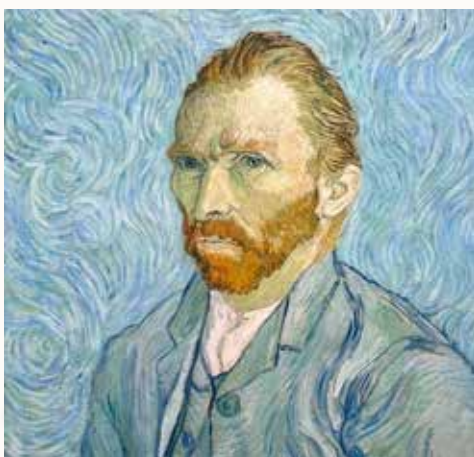
แนวคิดในการสร้างสรรค์ศิลปะภาพวาดดอกบัวของศิลปินเหล่านี้ สามารถสังเกตได้จากสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏในภาพ เช่น ความเหมือนและความสมจริงของภาพวาด และการตัดแปลงหรือตัดทอน โดยสังเกตได้จากเส้น สี รูปร่าง รูปทรง แสงเงา พื้นผิว และสิ่งที่บ่งบอกถึงธรรมชาติหรือเชื่อมโยงกับธรรมชาติ

การวิเคราะห์ทัศนธาตุในผลงานศิลปะของศิลปิน

เมื่อดูภาพวาดของศิลปิน เราจะมองเห็นส่วนประกอบหรือทัศนธาตุอยู่ในงานศิลปะของพวกเขา เช่นเดียวกับการบรรเลงดนตรี เครื่องดนตรีเป็นส่วนประกอบในการบรรเลงเพื่อให้ดนตรีมีความไพเราะขึ้น ในงานทัศนศิลป์ส่วนประกอบที่สำคัญของศิลปะคือทัศนธาตุ เช่น เส้น สี รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว โดยศิลปินเป็นผู้นำทัศนธาตุเหล่านี้มาร้อยเรียงหรือจัดองค์ประกอบให้สิ่งที่เขาสร้างสรรค์มีความงามด้วยการวาดเป็นภาพหรือปั้น แกะ ฯลฯ หากเราดูงานศิลปะโดยไม่มีความรู้ในเรื่องส่วนประกอบหรือทัศนธาตุของศิลปะ เราก็ไม่สามารถเข้าใจถึงโครงสร้างและเรื่องราวของงานศิลปะนั้น ๆ ได้ จึงกล่าวได้ว่าส่วนประกอบของศิลปะจะอธิบายให้แก่เราได้ ลองมาศึกษากัน

ภาพพิมพ์แกะไม้ (Woodcut) ผลงานของศิลปินชาวญี่ปุ่นชื่อ คัทสึชิเกะ โฮคุไซ (Katsushika Hokusai) ชื่อภาพคลื่นใหญ่ที่คานากาวา (The Great Wave off Kanagawa) เป็นผลงานที่โดดเด่นและเป็นที่รู้จักมากที่สุดในโลก ศิลปินมีแนวคิดนำเส้น รูปร่าง และสี มาใช้โดยมีเส้นโค้งเป็นแนวคลื่นให้ปลายคลื่นแตกกระจายอย่างดูตันเสมือนว่าเป็นน้ำที่จะจับเหยื่อที่ช่วยเหลือไม่ได้ การจัดวางภาพให้ตรงกลางมีลักษณะเป็นวงกลมของแนวคลื่น ใช้สีน้ำเงินเป็นสีของท้องทะเลโดยให้มีลวดลายที่ปลายคลื่นเป็นสีน้ำเงินเข้มจนถึงสีฟ้าสว่าง ความมึนหมองของคลื่นสร้างความรู้สึกให้รับรู้ว่ายานะกำลังจะมาถึง สีที่ใช้เป็นสีน้ำเงินมืด ไม่มีสีแดงหรือสีที่ให้ความรู้สึกรุนแรง แสดงให้เห็นว่าศิลปินต้องการให้ผู้รู้สึกสงบเมื่อดูภาพ

ภาพวาดของศิลปินชาวเนเธอร์แลนด์ชื่อ วินเซนต์ แวน โก๊ะ (Vincent Van Gogh) ผลงานวาดภาพเหมือนของตัวเอง : 5 (Self-Portrait : 5) เป็นผลงาน ๑ ใน ๔๐ ภาพวาดเหมือนของตัวเอง แวน โก๊ะ เป็นศิลปินคนหนึ่งสร้างผลงานมากที่สุด เป็นผู้บุกเบิกศิลปะแนวใหม่ ผลงานของ แวน โก๊ะ โดดเด่นและมีสีสันเต็มไปด้วยอารมณ์และความรู้สึก ภาพเหมือนของตัวเองนี้มีแนวคิดในการใช้สีเส้นและรูปร่างที่จะถ่ายทอดให้เห็นสีหน้าเหงาและการควบคุมตนเอง โดยใช้สีอุ่นและสีเย็นตัดกันมุ่งไปสู่จุดรวมสายตาที่ใบหน้าและดวงตา ใช้วิธีป้ายสีเป็นเส้นวน ๆ หลายร้อยพันเส้นให้สีทับซ้อนกันทำให้ดูเหมือนเคลื่อนไหวได้ การจัดวางภาพอยู่ในลักษณะสามเหลี่ยม ให้ความรู้สึกสมดุล สงบนิ่งและมั่นคง

ภาพวาดของศิลปิน อาจารย์ประสงค์ ปัทมานุช ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะ (จิตรกรรม) พ.ศ. ๒๕๒๙ ภาพผลงานจิตรกรรมชื่อ วัดพระแก้ว อาจารย์ประสงค์เป็นศิลปินไทยอาวุโสคนสำคัญในด้านจิตรกรรม มีผลงานดีเด่นเป็นที่ยอมรับคนหนึ่ง นอกจากนั้นยังเป็นผู้บุกเบิกภาพวาดแนวสัญลักษณ์นิยม ที่เปลี่ยนจากความเป็นไทยเดิมไปสู่แนวศิลปะตะวันตก แต่ยังคงเน้นความเป็นไทย ภาพวัดพระแก้วเป็นภาพจิตรกรรมแบบไทยประเพณี แต่สร้างสรรค์ใหม่ด้วยวิธีจัดองค์ประกอบภาพแบบสมัยใหม่ นำหลักวิชาที่ว่าด้วยเรื่องเส้น สี รูปร่าง รูปทรง แสงเงา เข้ามาผสมผสานกัน ในภาพแสดงการใช้เส้น สีตัดกันไป ในรูปร่าง รูปทรงเรขาคณิตที่ประกอบกันเป็นพระอุโบสถ พระเจดีย์และอาคารอื่น ๆ ลักษณะภาพเป็นภาพแบน ๒ มิติ แต่จัดน้ำหนักสีให้มีแสงเงา ให้มีความสดใสและสมดุลกันในภาพ ผลงานของอาจารย์ประสงค์จึงเป็นงานศิลปะที่มุ่งสู่ความเป็นศิลปะแบบนามธรรมในยุคนั้น

ภาพวาดของศิลปิน อาจารย์ดำรง วงศ์อุปราช ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะ (จิตรกรรม) พ.ศ. ๒๕๔๒ ภาพผลงานจิตรกรรมชื่อ หมู่บ้านชาวประมง อาจารย์ดำรงเป็นศิลปินไทยคนหนึ่งศึกษาค้นคว้าศิลปะและสร้างสรรค์ผลงานที่หลากหลาย ส่วนใหญ่มุ่งเน้นเรื่องราวเกี่ยวกับความสงบและความเรียบง่ายของชีวิต โดยนำเสนอภาพทิวทัศน์เกี่ยวกับวิถีชีวิตชาวชนบท ผลงานจิตรกรรมหมู่บ้านชาวประมง ถ่ายทอดให้เห็นมุมมองของชนบทแนวใหม่ โดยใช้รูปร่างสามเหลี่ยมเป็นองค์ประกอบในการจัดภาพ เลือกใช้สีโทนธรรมชาติ เช่น สีน้ำตาล สีเหลือง สีน้ำตาลเข้มและสีดำ เพื่อสร้างบรรยากาศชนบทและใช้สีดำหรือสีน้ำตาลเข้มเป็นลายเส้นเพื่อสร้างรูปทรง รายละเอียดพื้นผิวและส่วนที่เป็นเงาในภาพสร้างมิติใกล้เคียงทำให้ดูคล้ายกับหมู่บ้านตั้งอยู่เรียงรายกันในชายฝั่งทะเล และสะท้อนวิถีชีวิตชาวประมงที่ดำรงชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย

ภาพวาดของศิลปิน อาจารย์จักรพันธุ์ โปษยกฤต ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (จิตรกรรม) พ.ศ. ๒๕๔๓ ภาพผลงานจิตรกรรมชื่อ รัตนเกล้าเปลว อาจารย์จักรพันธุ์เป็นศิลปินไทยคนหนึ่งที่ได้ศึกษาค้นคว้าศิลปะในแต่ละแขนง ตลอดจนงานประณีตศิลป์ในรูปแบบศิลปะประเพณี แต่ไม่ยึดตามรูปแบบเดิม มุ่งเน้นให้มีความงดงามกว่าเดิมหรือสวยงามเหนือความเป็นจริง ผลงานส่วนใหญ่จะเป็นภาพจิตรกรรมตัวละครในวรรณคดี เทพธิดา นางฟ้าและหญิงงามอย่างไทยเชิงมนุษย์ในอุดมคติหรือมนุษย์ในความนึกฝัน ลักษณะผลงานเป็นการถ่ายทอดบุคลิกที่มีเอกลักษณ์เหมือนจริง โดยใช้สีตรงกันข้ามที่ผสมผสานกันอย่างนุ่มนวล และสร้างบรรยากาศให้ผู้ดูจินตนาการด้วยตนเอง เน้นความสวยงามที่ดวงหน้าอ่อนหวานของตัวละครโดยให้มีแสงส่องผ่านมากที่สุด สัดส่วนของตัวละครมีความถูกต้องตามหลักกายวิภาค (ตามหลักการศึกษาเกี่ยวกับร่างกาย) และเครื่องแต่งกายที่ดูเหมือนจริง มีรายละเอียดของเส้น สี แสงเงา จึงดูเหมือนจริงราวกับว่าภาพนั้นมีชีวิตจิตใจ งานศิลปะของอาจารย์จักรพันธุ์สื่อถึงอารมณ์และความรู้สึกได้เป็นอย่างดี

การเรียนรู้เกี่ยวกับส่วนประกอบของทัศนธาตุทั้งในธรรมชาติ งานทัศนศิลป์และตัวอย่างผลงานของศิลปินที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าภาพรวมของทัศนธาตุ เช่น เส้น สี รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว แสงเงา และพื้นที่ มีอยู่ทั่วไปทั้งในธรรมชาติและงานศิลปะ ในธรรมชาติส่วนประกอบของทัศนธาตุแต่ละอย่างมีการเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา งานศิลปะคือการใช้ความรู้ความชำนาญร่วมกับจินตนาการในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะโดยมีธรรมชาติเป็นเนื้อหา ศิลปินเลียนแบบธรรมชาติด้วยการจำลองหรือทำซ้ำให้เหมือนจริง หรืออาจเพิ่มเติมหรือตัดแปลงไปจากเดิม ดังนั้นศิลปะจึงไม่ใช่แค่เพียงสร้างโลกธรรมชาติใหม่ แต่ยังสร้างวิธีทางใหม่ในสิ่งที่เห็นหรือสิ่งที่ขาดหายไปในธรรมชาติ ดังคำกล่าวของอริสโตเติล นักปรัชญาชาวกรีกกล่าวว่า “ศิลปะมิใช่แค่เพียงเลียนแบบธรรมชาติเท่านั้น แต่ศิลปะยังเติมเต็มสิ่งที่บกพร่องในธรรมชาติด้วย”

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

ให้นักเรียนพิจารณาภาพใดภาพหนึ่งอย่างละเอียดแล้วตอบคำถาม

- นักเรียนอยากวาดภาพแบบใด เช่น ภาพเหมือนจริง หรือภาพดัดแปลง
- ถ้าต้องการดัดแปลงภาพ จะดัดแปลงภาพโดยนำทัศนธาตุมาใช้อย่างไร

ลองทำดู

๑. สร้างงานศิลปะโดยใช้จินตนาการและจากการสังเกตพืชในท้องถิ่นของนักเรียน โดยนำทัศนธาตุอย่างน้อย ๓ อย่าง (เส้น สี รูปร่าง รูปทรง แสงเงา และพื้นผิว) มาใช้ในภาพงานศิลปะของนักเรียน
๒. เขียนชื่อผลงานและบรรยายผลงาน

คำแนะนำสำหรับครูในการประเมินผลการเรียนรู้

การตรวจสอบการปฏิบัติงานและการเรียนรู้
โดยใช้เกณฑ์การประเมินด้านต่าง ๆ ดังตัวอย่าง

ด้าน	ระดับคะแนน			
	๑	๒	๓	๔
ความรู้ (๔ คะแนน)	รู้ความแตกต่างและความคล้ายคลึงของทัศนธาตุในงานทัศนศิลป์และในธรรมชาติ	ระบุความแตกต่างและความคล้ายคลึงในงานทัศนศิลป์และในธรรมชาติ	อธิบายความแตกต่างและความคล้ายคลึงในงานทัศนศิลป์และในธรรมชาติ	สร้างสรรค์งานศิลปะโดยใช้ทัศนธาตุเป็นองค์ประกอบของภาพ
กระบวนการคิด (๔ คะแนน)	คิดและหามุมมองความแตกต่างและความคล้ายคลึงในงานทัศนศิลป์และในธรรมชาติ	รวบรวมข้อมูลความแตกต่างและความคล้ายคลึงในงานทัศนศิลป์และในธรรมชาติ	มีจินตนาการนำทัศนธาตุมาดัดแปลง	สร้างสรรค์งานศิลปะจากความคิดและจินตนาการโดยใช้มุมมองจากทัศนธาตุ
ทักษะ (๔ คะแนน)	วาดภาพโดยใช้ความรู้ความเข้าใจในทัศนธาตุ	วาดหรือดัดแปลงทัศนธาตุต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม	นำสิ่งที่วาด หรือดัดแปลงจัดวางเพื่อให้เกิดรูปแบบใหม่ ๆ	มีการพัฒนาการวาดภาพดัดแปลงทัศนธาตุอย่างต่อเนื่อง
รู้คุณค่า (๔ คะแนน)	เห็นคุณค่าของทัศนธาตุที่เป็นส่วนประกอบสำคัญในผลงานศิลปะ	เห็นคุณค่าในความงามของทัศนธาตุในแต่ละอย่าง	เห็นคุณค่าในเรื่องราวที่แฝงอยู่ในผลงานศิลปะ	ชื่นชมและเห็นคุณค่างานศิลปะของศิลปินและของเพื่อน ๆ
ค่านิยม (๔ คะแนน)	ปฏิบัติตามที่ครูมอบหมาย	ใส่ใจปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย	คิดและตัดสินใจอย่างเป็นระบบ	มีส่วนร่วมในการทำงาน
เกณฑ์การประเมิน		เกณฑ์ตัดสินคุณภาพ		
ช่วงคะแนน		ระดับคุณภาพ		
ดีมาก	๔ คะแนน	๑๘ - ๒๐	ดีมาก	
ดี	๓ คะแนน	๑๕ - ๑๗	ดี	
พอใช้	๒ คะแนน	๑๑ - ๑๔	พอใช้	
ปรับปรุง	๑ คะแนน	๐ - ๑๐	ปรับปรุง	